

Tradiční náboženské praktiky – oběti předkům a jiným božstvům; věštění:

Dva roky po podrobení Šangů král onemocněl a [nemoc] se nezlepšovala. Dva vévodové řekli: „Budeme věstit ze želvích krunýřů ohledně krále.“ Vévoda z Čou řekl: „Ještě tím nelze obtěžovat naše předchozí krále.“

Vévoda se potom sám ujal záležitosti, postavil tři oltáře na jednom prostranství a zřídil další oltář na jižní straně, obrácený k severu. Tam se vévoda postavil s nefritovým diskem pi v jedné ruce a s nefritovou tabulkou kuej ve druhé a pronesl oznámení k Tchaj Wangovi, Wang Ťimu a Wen Wangovi. Obřadník zapsal na destičky modlitbu, která zněla: „Váš nejstarší potomek ten a ten trpí krutou chorobou; pokud vy, tři králové, jste za něj odpovědni na Nebesích, nahradte ho mnou, Tanem. Jsem láskyplně oddaný svým zesnulým předkům, mám mnoho nadání a schopností a dokáži sloužit duchům a božstvům. Váš hlavní potomek nemá tolik nadání a schopností jako já, Tan, a není tolik schopen sloužit duchům a božstvům. A navíc byl pověřen ve dvoře Pána nahoře rozšiřovat svoji pomoc do čtyř stran světa a ustavit Vaše potomky v tomto světě dole. Mezi lidem čtyř světových stran není nikdo, kdo by [vůči němu] nechoval úctu a bázeň. Ó, nenechte upadnout vzácný Mandát seslaný Nebesy a naši předchozí králové budou mít také navěky oporu a budou mít se k čemu přimknout. Nyní vznáším příkaz k velké želvě. Pokud svolíte, dám vám tento disk pi a tabulku kuej a vyčkám vašeho rozkazu [povolání]. Pokud nesvolíte, odložím je.“

Poté věstil se třemi želvími krunýři a všechny [věštby] byly příznivé. Otevřel skříňku a podíval se na dokumenty, a všechny byly příznivé.

(*Kniha dokumentů; kap. Ťin-tcheng*)

Konfucius:

Ji Lu se tázal, jak má člověk sloužit duchům a bohům. Privil Mistr: „Jak můžeš sloužit duchům, když dosud neumíš sloužit lidem?“ Ji Lu se potom odvážil otázky o smrti. Privil Mistr: „Jak se můžeš něco dovědět o smrti, dokud nic nevíš o životě?“

Fan Chi se tázal po moudrosti. Privil Mistr: „Moudrý budiž zván ten, jenž opatruje svým poddaným to, co jim po právu náleží, kdo uctívá duchy a božstva a udržuje je v povzdálí.“

Laozi / Lao-c’:

Když je svět spravován správnou metodou (dao), duchové se neprojevují jako božské síly. Není to však tak, že by neměli svou božskou sílu – svou silou neškodí lidem. Ale ani mudrci/božští vladaři (shengren) neškodí duchům. Když se mudrci a duchové navzájem nezraňují, jejich síly (de) se spojují a přivádějí [celý svět] zpět k řádu.

Guanzi / Kuan-c’

Soustřed’ qi jako bys byl božstvo (shen) a deset tisíc věcí se usadí uvnitř. Dokážeš se soustředit? Dokážeš se sjednotit? Dokážeš poznat příznivý a nepříznivý osud bez pomoci věštění pomocí stonků řebříčku a prasklin v kostech? Dokážeš se zastavit? Dokážeš spočinout? Dokážeš to nehledat u druhých, nýbrž najít to sám v sobě?

Mozi / Mo-c' - mohisté

-- pozitivní vztah k božstvům tradičních kultů; snaha zahrnout je do univerzálního díla nastolení řádu, spolupráce s lidmi – ovšem prostřednictvím tradičních kultů

Gong Mengzi řekl Moziovi: Na osud člověka nemá vliv, jestli se řídí smyslem pro náležitost (yi), nebo nikoliv. Mozi řekl: Všichni dávní králové považovali bohy a duchy (guishen) za nadané božským zrakem (shenming) a vládnoucí mocí nad štěstím a neštěstím [lidí], a právě proto byla jejich vláda uspořádaná a stát byl v bezpečí. Avšak od dob [tyranských zkažených králů] Jiea a Zhoua se všichni začali klonit k názoru, že bohové a duchové nejsou nadáni božským zrakem a nejsou schopni ovlivnit štěstí a neštěstí [lidí], a právě proto jejich vláda upadla do chaosu a stát byl vystaven nebezpečí.

Když vládne řádný vládce, řád je rozšířen po celém světě. Nejvyšší božstvo (shangdi) spolu s božstvy a duchy hor a řek má hlavního obětníka a veškerý lid prosperuje.

konfucián Xunzi

Když padají hvězdy nebo nařikají stromy, celý stát zachvátí strach. [Lidé] se ptají: Čím je to způsobeno? Odpovídám: Ničím to není způsobeno. Jsou to jen proměny Nebe a Země, transformace yinu a yangu, zřídka vídané jevy. Divit se jim je přípustné, avšak mít z nich strach je nesprávné. [...]

Když lidé obětují, aby pršelo, a následně skutečně prší, co to znamená? Odpovídám: Nic to neznámá, je to stejné, jako když neobětují, a stejně prší. Při zatmění slunce nebo měsíce se [lidé] snaží [rituálně] pomáhat, když je sucho, obětují za déšť, a důležité věci rozhodují teprve poté, co provedli věštebné úkony. Provedením těchto úkonů však nedosáhnou toho, o co usilují – pouze tomu dodají zdobenou ceremoniální formu (wen zhi). Proto platí, že ušlechtilý muž (junzi) to považuje za zdobnou ceremonii, avšak lid to považuje za [komunikaci] s božstvy (shen). Považovat to za zdobnou ceremonii je příznivé, ale považovat to za [komunikaci] s božstvy je nepříznivé.

Úsilí o dosažení nesmrtelnosti, vznik taoistických kultů

十問 shi wen = „Deset otázek“ – text nalezený v Mawangdui (poč. 2. stol. př. n. l.)

Kdo to získá, dosáhne dlouhověkosti, kdo to ztratí, zemře mlád. Proto ten, kdo dovede kontrolovat qi a soustřeďovat životní esenci (jing), v sobě hromadí to, co je neprojevené. Esence a duch (shen) ho zaplaví jako voda řinoucí se z pramene. [...] Životní esence Nebe a Země se rodí z neprojeveného, roste v beztvarem, završuje se v netělesném.

Kdekoliv se nachází smrt a život, moudrý člověk je reguluje. Zpevňuje, co je dole, a akumuluje životní esenci (jing), takže qi neuniká ven. Pokud mysl kontroluje život a smrt, jak by jimi mohla být poražena? Opatrně to v sobě zadržuj a neztrácej to a dlouhý život bude trvat po generace. [...] Dlouhý život vzniká zadržováním a akumulováním. Pokud jde o prodlužování a povyšování života, nahore se člověk rozhlíží v Nebi a dole ho rozšiřuje po Zemi. Kdo je toho schopen, nutně se stane duchem (božstvem, shen) a dokáže se osvobodit od svého těla (tvaru – 解形 jie xing).

-- nejprve kultivace těla, aby byl duch udržen uvnitř (jako v *Nei ye*), následně osvobození ducha od těla → nesmrtelnost (prodloužení života), životní esence, kterou v sobě adept hromadí, mu umožňuje opustit svět forem a stát se duchem, který – jako Nebe a Země – neumírá.

Zhuangzi / Čuang-c' 11:

Kultivuj svou mysl. Pokud sleduješ místo, kde se nacházíš, a nejednáš, věci se samy od sebe napravují. Zbav se své formy a tělesného rámce. Odvrhni svou ostrost sluchu a jasnost zraku, zapomeň na svůj vztah k věcem a plně se připoj k bezhraničnému. Osvobod' svou mysl a propusti na svobodu svého ducha. Buď tichý a neúčastný. Myriády věcí vzrostou, ale opět se navrátí k svému kořeni.

-- adept se jediný nevrátí, osvobodí se trvale

Základní rysy společné všem taoistickým kultům:

- zjevené posvátné texty
- „talismany“ 符 fu, magické „mapy“ 圖 tu / tchu
- panteon, kosmologie, paralela kosmos - lidské tělo
- liturgie, funkce taoistického kněze 道士 dao shi / tao š'
- taoistické vs. „lidové“ kultury
- úsilí po dosažení nesmrtelnosti („stát se nesmrtelným“ – 仙 xian / sien)
- meditační techniky (práce s „životní energií“ qi)

Xiang er / Siang er -- komentář k dílu Laozi

Když člověk zamýšlí něco podniknout, nejprve [svůj záměr] musí zvážit podle příkázání Daa, v klidu se zamyslet nad tím, zda jeho úmysl není v rozporu s Daem. Teprve potom může začít jednat a Dao života ho neopustí.

[Člověk se má] usilovně držet víry v dokonalost Daa, odvrhovat falešné vědění a chránit svou původní jednoduchost. Nemá myslet na nic jiného, široký prostor v jeho mysli má být [naplněn] výhradně důvěrou v Dao. Touha [člověka] má být jako led v údolí, jenž touží plynout na východ a navrátit se do moře.

→ Dao (Cesta) jako nejvyšší božstvo; všechna nižší božstva (např. Laozi / Lao-c') z něho emanují; texty (např. Daodejing / Tao-te-ťing) jsou rovněž zjeveními Daa (jsou posvátné a zjevené)

→ rozsáhlý panteon, kněží, registry, talismany

→ možnost dosáhnout nesmrtelnosti (shi jie / š' tie = „osvobození se od těla), meditační techniky, užívání elixírů, vnitřní alchymie

→ sociální kontext fungování taoistických kultů

Zhuangzi 1:

Jian Wu chtěl, aby mu Lian Shu něco vysvětlil: „Slyšel jsem Jie Yuovu řeč, byla velká a k ničemu určitému nesměřovala, šla a šla, nikdy nevracela. Byl jsem fascinován jeho řečí, připadala mi jako Mléčná dráha, bez hranic, velkolepá, vzdálená čemukoliv lidskému.“

Lian Shu řekl: „O čem hovořil?“

„O tom, že v dalekých horách Gushe prý žije božský člověk (shenren), svaly a kůže jako led a sníh, jemný a spanilý jako panna. Neživí se žádným s pěti druhů obilí, dýchá vítr a pije rosu, sedlá oblaka, zapřahá větrné draky a s nimi se vydává za hranice čtyř oceánů. Jeho duch je tak pevný a soustředěný, že jím odvrátí všelijaké náказы a úroda dozraje. [...]“

Shenxian zhuan („Životopisy nesmrtelných“)

Ge Xuan kdysi pobýval u někoho jako host, když procházel Wukangem. Hostitel byl nemocen a zavolal si spirituální médium, aby pro něho přivolalo na pomoc božstvo, kterému přinášel obětiny. Božstvo prostřednictvím média přikázalo Ge Xuanovi vypít trochu piva a chovalo se k němu hrubě. Ge Xuan se rozhněval a zvolal: „Jak se opovažuješ, odporný démone!“ Ge Xuan pak přikázal Pěti hrabatům, aby ono božstvo zatkli, vyvlekli ven, svázali ho a zbičovali ho. Médium následně vyšlo ven jakoby taženo neviditelnými silami. Na dvoře obejmulo kůl, spadl z něj oděv, ozýval se zvuk bičování a po zádech se mu řinula krev. Božstvo potom hlasem démona vycházejícím z úst média prosilo Ge Xuana o milost. Xuan řekl: „Pokud ti prominu tento hrdelní zločin, vyléčíš nemoc toho člověka zde?“ „Ano“, řeklo božstvo skrze médium. „Dobře, máš na to tři dny. Pokud se tento muž do té doby neuzdraví, přijdu a zatočím s tebou.“ Médium bylo následně propuštěno a muž se zotavil ze své nemoci.

Shenxian zhuan:

V blízkých i vzdálenějších místech lidé zakládali chrámy Mao Yingovi a sloužili mu. Rozmlouval s nimi zpoza zástěny. Občas se přemísťoval na běžném koni, jindy se proměňoval v bílého jeřába. Když byl někdo nemocný, odebral se do Mao Yingova chrámu a žádal o požehnání. Vždy si sebou přinesli deset natvrdo uvařených vajec, která vložili za zástěnu. Mao Ying je okamžitě vyhazoval zpět. Lidé si je sebrali a odnesli domů, kde je otevřeli. Pokud uvnitř nebyl žádný žloutek, znamenalo to, že se dotyčný uzdraví. Pokud byla uvnitř hlína, znamenalo to, že zemře. [...]

Buddhismus v Číně

- příchod buddhismu do Číny
- 65 n. l. – nejstarší doklad o přítomnosti obce buddhistických mnichů v Číně
- rozkvět po roce 317; oddělený vývoj sever a jih
- „zlatý věk“ buddhismu v Číně: 4. – 9. stol. n. l.
- tradiční klasifikace: sever – meditace (dhjána), jih – vědění, poznání (pradžňá)
- vliv taoismu na ranou recepci buddhismu v Číně (legenda o Laoziově odchodu na západ)

Překladatelská činnost:

Kumaradžíva (?-413)

Faxian/ Fa-sien (asi 337-422)

Xuanzang / Süan-cang (602-664)

Yijing / I-t'ing 義淨 (635-713)

Buddhismus a stát:

-- sangha vs. stát – základní problémy a zdroje napětí

出家 chujia / čchu-ťia = vstoupit do sanghy, doslova „opustit rodinu“

Huiyuan / Chuej-jüan (334-416 n. l.): z textu „Mniši nemusejí vzdávat úctu králům“:

Ti, kdo odcházejí do bezdomoví (tj. stávají se mnichy), jsou hosty mimo hranice obyčejného světa, odlučují se od ostatních. [...] Tito lidé, jakmile složí přísahu, odloží jehlice do vlasů a své úmysly dají najevo změnou oděvu. Proto všichni, kdo jednou odešli do bezdomoví, opouštějí svět, aby se uchýlili tam, kde je poutá jejich srdce, mění své zvyky, aby uskutečnili svoji cestu. Změnou zvyků dávají najevo, že nesdílejí s ostatními společenský rituál (禮 li), tím, že opouštějí svět, ukazují, že jsou povzneseni nad každodennost. [...]

V rámci rodinných vztahů se mnich obrací zády k příbuzenským svazkům, aniž by se provinil proti zásadám synovské oddanosti (孝 xiao / siao). V rámci společenských povinností odvrhává úctu ke svému vládci, aniž by se provinil proti zásadě úcty (敬 jing / t'ing). Z této perspektivy je zřejmé, že ten, kdo poznal to, co přesahuje proměny [věcí] a hledá počátek, do hloubky pochopil principy (理 li) [skryté za jevovou podobou světa] a jeho úmysly jsou poctivé. Zasluky toho, kdo plnými ústy mluví o lidskosti (仁 ren / žen), jsou nicotné a jeho poznání je mělké.

845 – největší perzekuce buddhismu v čínských dějinách (císař Wuzong); trvalý vliv, konec „zlatého věku“

-- ekonomické fungování sanghy: vlastnictví půdy, vyvážanost z daňové povinnosti (zdroje napětí na ose sangha – stát)

-- společenské fungování: vyvážanost z povinnosti vzdávat hold vlastním rodičům a vládci (boj o nezávislost sanghy na světské moci, rovněž zdroj napětí)

Chan / Čchan:

genealogie, předávání dharmy od mistra k žákům mimo slova súter; patriarcha Hongren / Chung-žen (602-674); legenda o Huinengovi / Chuej-nengovi:

Tribunová súra Šestáho patriarchy:

Shenxiu / Šen-siou (605?-705):

Tělo mé je stromem bódhi, srdce jak čistého zrcadla rám; často je pilně čistím otírám, aby naň nesedal prach.

Huineng:

Tak jako bódhi nemá strom, zrcadlo jasné nemá rám; povahou Buddha je stále čist, kdeže je místo a na něm prach?

Srdce je tím stromem bódhi, tělo je zrcadla rám; je-li však zrcadlo čisté, odkud prach vymetat mám?

→ rozdíl náhlého a postupného osvětlení ztotožňovaný s rozdílem jižní a severní škola chanového buddhismu.

-- Shenhui / Šenchuej (670?-760) – 734 vystoupil s obviněními proti „severní škole“: 1) falešná linie předávání dharmy (Shenxiu vs. Huineng); 2) falešné učení o postupném osvětlení

Shenhui:

Vezměte si vlákna hedvábné látky, která nelze spočítat. Jestliže je sevřeme do silného pramene, který položíme na špalek a přesekneme jedinou ranou ostrého meče, všechna vlákna budou naráz přetřata. Jakkoli velký je jejich počet, neodolají jedině ráně mečem. Stejně tomu je s jedinou ranou, která vyvolá mysl probuzení.

Tribunová sůtra:

Ó vědoucí, není náhlá a postupná dharma, jsou jen bystřejší lidé a těžkopádnější lidé. Ten, kdo ještě bloudí, přesvědčuje se jen postupně, ten, kdo se probouzí, učí se rychleji. Jakmile však už jednou došli k poznání vlastní mysli, jakmile už jednou uzřeli svou přirozenost, jakmile procitli, pak jsou jeden jako druhý a není už mezi nimi rozdíl. Stejně tak, pokud neprocitli, čeká je oba týž koloběh kalp.

-- idea náhlého osvícení byla dále rozvíjena a stala se jakousi „ochrannou známkou“ chanového buddhismu. Nebyla však zdaleka metodou jedinou, vždy byly v rámci chanu rozvíjeny i konvenčnější meditační metody.

-- zatemnění, znečištění mysli chápáno jako její ulpívání na předmětech vnějšího i vnitřního světa. Cílem je absolutní odpoutanost myšlení, jež podněty pouze odráží jako čisté zrcadlo. Odtud nekonvenční metody některých pozdějších chanových mistrů.

Ideál bódhisattvy v chanovém buddhismu:

Ó vědoucí, přísahám-li a uvazuji se k vysvobození všech živých bytostí bez výjimky, znamená to, že já je mám vysvobodit. Ty živé bytosti, jež mám na mysli, se vysvobodí vlastně samy, ve svém vlastním těle, skrze svou vlastní přirozenost. [...] Každá živá bytost je s to se vysvobodit sama. Od vaší zkaženosti vás vysvobodí vaše správnost, od vašeho zmatku vás vysvobodí vaše uvědomění, od vaší hlouposti vás vysvobodí vaše moudrost, od vašeho zla vás vysvobodí vaše dobro, od vaší trýzně vás vysvobodí vaše bódhi. Být takto osvobozen jediné znamená opravdu se osvobodit.

Školy Linji / Lin-t'i a Caodong / Cchao-tung:

Se školou Linji jsou spojovány nekonvenční techniky, jimiž je chan v obecném povědomí obzvlášť proslulý. Mistři této školy se snažili (jistě mimo jiné) své žáky šokovat, a tak přerušit jejich konvenční myšlenkové pochody, což někdy mohlo vést na místě k náhlému probuzení.

Linji:

Zabijte vše, s čím se setkáte vně vás i ve vašem nitru. Najdete-li tam Buddhu, zabijte Buddhu! Najdete-li tam patriarchu, zabijte patriarchu! Naleznete-li tam arahata, zabijte arahata! Naleznete-li svého otce nebo matku, zabijte otce nebo matku! Naleznete-li své blízké, zabijte své blízké! To je způsob, jak se osvobodit, jak uniknout z otroctví věcí; to je únik a nezávislost!

Škola Caodong pěstovala méně radikální meditační metody pod vedení mistra, zejména „sezení v pohroužení“ (坐禪 zuochan / cuo-čchan).

Kóany: (公案 gong'an / kung-an)

Sbírký krátkých výroků otázek nebo příběhů, jejichž smyslem je rovněž „šokovat“, rozhodit konvenční myšlení a vnímání věcí, a tak mysl připravit pro probuzení.

Otázka: Jak vypadá Buddha?

Odpověď: Jako tyčinka uschlého hnoje.

Otázka: Co je Buddha?

Odpověď: Tři míry konopí.

Otázka: Jak zní tlesknutí jednou rukou?

škola Čisté země (淨土 jingtu / t'ing-tchu)

-- Sútra o Čisté zemi (*Sukhávativjúha*), Lotosová sútra (*Sadharmapundarika*)

Představa o dvou odlišných cestách vedoucích ke konečnému cíli:

Cvičit se v mravním jednání je obtížné; avšak postupovat za pomoci víry je snadné. Ti, kdo chtějí postupovat vpřed, by měli svou mysl naplnit úctou a recitovat jméno Buddha a nepouštět ho z mysli.

-- Amitábha a Avalokitéšvara (Guanyin), cílem znovuzrození v Západním ráji (Čisté zemi)

-- víra v Amitábhu a jeho slib pomáhat k vysvobození ostatním bytostem; upřímná a hluboká víra; celou myslí toužit po znovuzrození v Západním ráji

-- prostředky: 1) neustálé recitování Buddhova jména; 2) recitování suter; 3) meditace (vizualizace) Amitábhy a jeho ráje; 4) uctívání Amitábhy a jeho vyobrazení; 5) vznášet prosby a přinášet obětiny Amitábhovi